

Олександр Кравченко,
аспірант кафедри конституційного,
адміністративного та господарського
права Академії праці, соціальних відносин
і туризму

УДК 346.545

Економічне шпигунство

На нашу думку протидія економічному шпигунству в Україні та в світі виходить на перший план, так як при втраті комерційної таємниці підприємства, установи чи організації – це може призвести до великих матеріальних збитків, або навіть до закриття підприємства взагалі.

В основу написання даної наукової статті покладено аналіз міжнародного і вітчизняного законодавства, а також погляди на цю проблематику науковців. А саме, різним аспектам проблематики щодо економічного шпигунства в дослідженнях приділяють увагу такі фахівці, як О. Івченко, В. Вовченко, І. Степанов, N. Walker, M. Ahmed, С. Гордієнко, О. Кравченко.

Метою статті є виявлення найбільш ефективних методів протидії економічному шпигунству, шляхом аналізу насамперед міжнародного нормативно-правового досвіду протидії цьому прояву та поглядів науковців на цю проблематику.

О. Івченко зазначає, що економічна розвідка як невід'ємний компонент історичного розвитку продуктивних сил змінювала характер, форми і прояви відповідно до еволюції способів виробництва та рівня розвитку науки і техніки. Слід зазначити, що в історичному аспекті економічна розвідка більш давня, ніж вій-

ськова та політична. За оцінкою незалежних західних експертів, у більш ніж 80 % випадків результати розвідувальної діяльності використовуються саме для економічного шпигунства [1].

Економічне шпигунство, або ж розвідувальна діяльність є доволі давнім явищем, яке важко викоринити. Так, за статистикою викритих фактів розвідувальної діяльності відомо, що у 39% випадків шпигунства замовниками були конкуренти підприємства, у 19% – його клієнти, у 9% – постачальники і в 7% – спеціалізовані розвідувальні служби [2]. Якщо ж розглядати мотиви шпигунства на підприємстві, то вони також бувають різними, є переважно суб'єктивними, тобто стосуються окремої людини. Сюди можна зарахувати: фінансово-матеріальну зацікавленість, кар'єрні мотиви, особисту помсту, ідеологічні мотиви. Методи отримання інформації теж доволі незвичні, тому що тут помітна кропітка робота широкого спектру персоналу розвідувальних служб, до яких належать і кадрові розвідники, представники ЗМІ, що спеціалізуються в питаннях економіки і підприємництва.

Так, економічне шпигунство має притаманні йому особливості:

– глибокий аналіз відкритих, доступних джерел;

– отримання інформації під час звичайних, на перший погляд, комунікативних ситуацій (бесіда, перемови, дискусія);

– використання сучасних технічних засобів, що і називається комп'ютерним шпигунством [1, с. 59].

Саме сфера електронної обробки даних становить найповніше джерело інформації для економічних шпигунів, серед яких, до речі, 80 % – це працівники тих же підприємств, за якими і відбувається розвідка (їх ще називають «внутрішніми злочинцями»). Основна проблема захисту інформації підприємства зводиться до необхідності і вміння керівників та робітників зберігати та захищати свою інформаційну власність (інсайдерську інформацію). Заходи щодо захисту інтересів підприємства вимагають певних витрат. Існує світова статистика усереднених оцінок. Так, в Швейцарії кошти, витрачені на захист комерційних виробничих таємниць становлять 1,5-2% загальних виробничих витрат. За даними «The Boston Globe», компанії, що входять в число «500 самих щасливих», витрачають сотні тисяч доларів, щоб протистояти електронному шпигунству [2].

Крадіжка комерційних таємниць здійснюється шляхом видалення, копіювання або запису конфіденційної та цінної інформації в компанії для використання конкурентами. Промислове шпигунство ведеться в комерційних цілях, а не національних цілях безпеки, і повинно бути диференційованим від конкурентної розвідки, яка є юридичною категорією, що характеризує збір інформації шляхом вивчення корпоративних видань, сайтів, патентних заявок тощо, щоб визначити специфіку діяльності корпорації. Промислове шпигунство включає таємні операції, такі, як: розкрадання комерційних таємниць, підкуп, шантаж і технологічний нагляд. Економічне шпигунство ведеться або організовується урядом і набуває рис міжнародного масштабу, у той час як промислове

та корпоративне шпигунство здійснюється на національному рівні і відбувається між компаніями або корпораціями. Конкурентна розвідка та економічний шпіонаж хоч і є доволі схожими поняттями, однак володіють відмінностями, що залежать насамперед від особливостей досягнення поставленої мети. Конкурентна розвідка описує специфіку правової та етичної діяльності щодо систематичного збору, аналізу та управління інформацією про промислових конкурентів. Це включає в себе такі види діяльності, як вивчення газетних статей, корпоративних видань, сайтів, патентних заявок, спеціалізовані бази даних, інформації на виставках, що дає змогу визначити інформацію про корпорацію. В економічних реаліях «конкурентна розвідка» була описана як «застосування принципів та практики військової та національної розвідки у сфері глобального бізнесу» [3]. Різниця між конкурентною розвідкою та економічним чи промисловим шпигунством не є чітко окресленою та потребує гармонізації як у нормативно-правовому плані, так і в економічному категоріальному апараті.

Економічний і промисловий шпіонаж найчастіше пов'язані з технологією важкої промисловості, включаючи комп'ютерне програмне забезпечення та апаратне забезпечення, біотехнології, аерокосмічну промисловість, телекомунікації, транспорт і технології двигунів, виробництво автомобілів, верстатів, енергії, матеріалів і покриття. Силіконова долина, одна з найактивніших у світі територій за кількістю звинувачень у промисловому шпигунстві. Останнім часом економічний або промисловий шпіонаж розглядаються в широкому значенні. Наприклад, підприємство, котре намагається саботувати, може вважатися промисловим шпигуном, і в цьому значенні термін «саботаж» прирівнюється до порушення законодавства. У зв'язку з цим промислове шпигунство і саботаж (напр., корпоративний) стали більш чітко

пов'язані один з одним, підтвердженням чого стали дослідження, що проводилися урядами країн. Уряд США в даний час здійснює перевірку на детекторі брехні під назвою «Тест у шпигунстві і саботажі» (TES), сприяючи вивченню та впровадженню можливих контрзаходів при виникненні шпигунства і саботажу, визначаючи взаємозв'язки між ними [4].

Загалом інформаційна безпека базується на принципах цілісності інформаційних ресурсів, їх конфіденційності та захищеності від несанкціонованого доступу, а також гарантії надійного використання, під якою у США розуміється гарантія інформації, яка визначається як інформаційна операція або операції, пов'язані із захистом інформації та інформаційних систем за рахунок забезпечення їх готовності (доступності), цілісності, автентичності, конфіденційності та несуперечливості (таємна директива Міністерства оборони США S-3600.1)[7].

На нашу думку, в Україні досить м'яке покарання за економічне шпигунство, на противагу законодавства США та інших розвинених країн з ринковою економікою.

У статті 231 Кримінального кодексу України (далі ККУ) незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, караються штрафом від трьох тисяч до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. А у статті 232 ККУ розголошення комерційної або банківської таємниці, умисне розголошення комерційної або банківської таємниці без згоди її власника особою, окрім штрафу від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, ще й з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [5].

В статті 164 з позначкою 3 недобросовісна конкуренція, Кодексу України про адміністративні правопорушення, також передбачена ма-

теріальна відповідальність, а саме накладання штрафу[6].

11 травня 2016 року Конгресом США був прийнятий Defend Trade Secrets Act of 2016 (DTSA) - Закон про комерційну таємницю (далі - Закон). Закон передбачає можливість притягнення до відповідальності співробітників і підрядників за розголошення комерційної таємниці компанії. Примітно, що, якщо раніше кожен штат встановлював правила охорони комерційної таємниці окремо, то тепер це питання врегульоване і на федеральному рівні. Дія Закону поширюється на комерційні таємниці, пов'язані з продуктами та(або) послугами, які використовуються, або ж призначені для використання в торгівлі між штатами, а також у зовнішній торгівлі[8].

Закон передбачає наступні засоби захисту комерційної таємниці:

1. компанії можуть звернутися до суду з метою накладення арешту на незаконно привласнені предмети (носії інформації, які містять комерційну таємницю), що знаходяться у володінні співробітників/підрядників;

2. надання можливості накладення судової заборони з метою запобігання загрози або припинення незаконного привласнення комерційної таємниці з боку співробітника/підрядника.

Крім того, плата за надані адвокатські послуги (гонорари) підлягає стягненню з співробітника/підрядника в разі доведення умисних і зловмисних дій з його боку. У свою чергу, співробітник/підрядник може піти таким же шляхом у разі неправомірних звинувачень і вимагати відшкодування витрат на адвокатські послуги з боку компанії. Згідно з цим Законом не буде вважатися незаконним розголошенням комерційної таємниці розкриття співробітником/підрядником такої інформації в державних органах, або ж в судовому порядку. Однак таке розкриття буде вважатися правомірним тільки в разі наявності підозр про порушення компанією норм законодавства. Ко-

жен співробітник і підрядник компанії повинні бути проінформовані про можливість отримання такого імунітету в порядку передбаченому законодавством. Дія норм цього Закону поширюється не тільки на громадян і компанії США, а й на фізичних та юридичних осіб інших країн, в тому числі і України [8].

В Україні відсутній Закон про комерційну таємницю – це питання регулюють різні нормативно-правові документи. Нами були запропоновані деякі думки, щодо того, яким має бути Закон України «Про комерційну таємницю» в попередніх працях [10].

Підводячи підсумки, потрібно зауважити, що на нашу думку в Укра-

їні потрібно систематизувати законодавство про комерційну таємницю в один закон, як наприклад це було зроблено у травні 2016 року в США, для більш ефективної боротьби з економічним, промисловим шпигунством та іншими сучасними загрозами [9]. А також для підприємства, установи чи організації дуже важливим є побудова сучасної системи захисту інформації з обмеженим доступом, а саме охорони комерційної таємниці, звичайно виходячи з фінансових можливостей підприємства. Таке явище як економічне шпигунство, потрібно й в подальшому детально вивчати для ефективної протидії.

Список використаних джерел

1. *Івченко О.* Промислове (економічне) шпигунство: конкурентна розвідка й контррозвідка / О. Івченко // Юридичний журнал. – 2003. – № 7. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://justinian.com.ua/magazines.php>.
2. *Вовченко В. В.* Проблеми захисту інформації від економічного шпигунства [Електронний ресурс] / В. В. Вовченко, І. О. Степанов. – Режим доступу: <http://www.analitika.info>.
3. *Walker N.* Marketing: Know your enemy / Nick Walker // The Independent. Retrieved, 2010.
4. *Ahmed M.* Google cyber-attack from China 'an inside job' / Murad Ahmed // The Times. Retrieved, 2013.
5. *Кримінальний кодекс України* [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page7>
6. *Кодекс України про адміністративні правопорушення* [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page9>
7. *Гордієнко С. Г.* Забезпечення інтересів України у сфері захисту інтелектуальної власності: нормативно-правове регулювання: Монографія / С. Г. Гордієнко. – К.: Видавничий дім «Скіф», КНТ, 2008 – 248 с.
8. *DEFEND TRADE SECRETS ACT OF 2016* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-bill/1890/text>
9. *Кравченко О. М.* Промислове шпигунство / О. М. Кравченко // Матеріали Сьомої МНК КПП імені Сікорського. – Київ, 2017. – С. 128-129.
10. *Кравченко О. М.* Яким має бути Закон «Про комерційну таємницю»? / О. М. Кравченко // Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. – 2017. – №2. – С.10-18.

Кравченко О. М. Економічне шпигунство

У статті досліджено актуальні проблеми охорони комерційної таємниці суб'єктів господарювання від економічного шпигунства. Потрібно зауважити, що в Україні відсутній Закон «Про комерційну таємницю», який наприклад існує у біль-

пості країн СНД та у США. Також потрібно зазначити, що підприємствам, установам і організаціям потрібно будувати сучасну систему захисту від економічного шпигунства.

Ключові слова: комерційна таємниця, охорона комерційної таємниці, економічне шпигунство, промислове шпигунство, недобросовісна конкуренція, конкурентна розвідка.

Кравченко А. Н. Экономический шпионаж

В статье исследованы актуальные проблемы охраны коммерческой тайны субъектов хозяйствования от экономического шпионажа. Нужно заметить, что в Украине отсутствует Закон «О коммерческой тайне», который например существует в большинстве стран СНГ и в США. Также нужно отметить, что предприятиям, учреждениям и организациям нужно строить современную систему защиты от коммерческого шпионажа.

Ключевые слова: коммерческая тайна, защита коммерческой тайны, экономический шпионаж, промышленный шпионаж, недобросовестная конкуренция, конкурентная разведка.

Kravchenko O. Economic espionage

The article examines the topical problems of protection of trade secrets of economic entities from economic espionage. It should be noted that in Ukraine there is no Law "On Trade secret", which for example exists in most CIS countries and in the United States of America. It should also be noted that enterprises, institutions and organizations need to build a modern system of protection against commercial espionage.

Key words: trade secret, protection of trade secret, economic espionage, industrial espionage, economic espionage, unfair competition.